

Financiële weerbaarheid van kwetsbare jongeren versterken

> Hoe Geld Telt bij **kwetsbare** jongeren

Brochure

Met **kwetsbare** jongeren in gesprek over geld

Geld Telt is een project van:

MEE

Stadsring 51

Inleiding

Deze brochure is bedoeld voor medewerkers die in hun dagelijks werk met jongeren te maken hebben. Je hoeft geen financieel expert te zijn om over geld te praten. Het belangrijkste is om aan te sluiten bij wat jongeren willen en kunnen.

Onverstandig met geld omgaan veroorzaakt veel problemen en zorgt voor ernstige moeilijkheden om maatschappelijk mee te doen. Daarom is vergroten van financieel bewustzijn juist voor deze groep extra hard nodig.

Wie worden bedoeld met kwetsbare jongeren? Dat zijn jongeren die, om wat voor reden dan ook, moeite hebben om zelfstandig verstandige keuzes te maken en het risico lopen om op het gebied van geldzaken in de problemen te komen. Bijvoorbeeld door een ontwikkelingsachterstand, gedragsproblemen of de situatie thuis.

De risico's zijn bijzonder groot onder jongeren met een licht verstandelijke beperking. Zij zijn zeer kwetsbaar, en overzien de gevolgen niet van schulden. Zij worden makkelijker slachtoffer van financieel misbruik. Deze jongeren worden nog wel eens over het hoofd gezien als kwetsbare groep. Daarom wordt in deze brochure extra aandacht besteed aan deze groep.

Wat zijn de valkuilen en verleidingen voor jongeren? Hoe houd je rekening met jongeren met een licht verstandelijke beperking? En hoe raak je in gesprek over geld? Deze brochure geeft handvatten om vaker het gesprek aan te gaan met jongeren over geld. En het belangrijkste gereedschap daarbij is ieders eigen deskundigheid. De sleutelwoorden zijn: structureel en dichtbij.

***Leonie** is dagelijks te vinden in het buurthuis. Ze doet aan veel activiteiten mee. Bij uitstapjes heeft ze meestal veel geld bij zich. Leonie rent dan naar de eerste de beste snoepkraam of snackbar. Binnen een uur is haar geld op aan eten en sjokt ze de rest van de dag misselijk achter de groep aan.*

***Donny** wil graag werk. Met hulp van de jongerenwerker vindt hij een baan als schoonmaker. Maar hij heeft moeite om zich aan afspraken te houden en is vaak te laat op zijn werk. Donny wordt ontslagen maar wil toch meedoen met zijn vrienden. Die hebben een auto, dure kleding, het nieuwste model telefoon. Donny doet alles om aan geld te komen en wordt door zijn vrienden gebruikt voor criminele activiteiten.*

Inhoud

Valkuilen en verleidingen	4
In gesprek over geld met pubers	4
Investeer (pro)actief in een vertrouwensrelatie	5
Zet de jongere in zijn kracht	5
Wees alert op een licht verstandelijke beperking	6
Rol van ouders	7
Samenwerken maakt meer mogelijk	7
Wat verandert er als de jongere 18 jaar wordt?	8
Tot slot	8
Bronnen	9

Valkuilen en verleidingen

Voor veel jongeren is het moeilijk om verantwoord met geld om te gaan. Zij hebben moeite om:

- Op lange termijn te plannen;
- Gevolgen van handelingen af te wegen;
- Hun gedrag af te remmen of te stoppen;
- Zich aan te passen aan veranderingen.

Verder spelen de volgende aspecten een rol:

- Uitdaging en spanning staan op de voorgrond.
- Emoties en de mening van leeftijdsgenoten zijn sterk sturend.
- Directe beloning is belangrijk (als het maar 'lekker' en 'leuk' is).

Jongeren met een lichte verstandelijke beperking (LVB) zijn, zoals eerder genoemd een extra kwetsbare groep. Zij zijn gevoeliger voor de valkuilen. Juist voor LVB jongeren is het van belang om dit onderwerp regelmatig te bespreken. Daarover later meer.

In gesprek over geld met pubers

Het is belangrijk om regelmatig over het onderwerp 'geld' te praten, ook als er geen (mogelijk) probleem is. Je kunt dat bijvoorbeeld doen uit interesse, om te weten hoe de jongere over bepaalde zaken denkt of hoe hij dingen aanpakt. Een aantal suggesties:

- Over vrije tijd: Jongeren geven vaak veel geld uit in hun vrije tijd. Dit is dan ook een interessante invalshoek voor een gesprek. Je hoort ze bijvoorbeeld opscheppen over uitgaan en drank. Je kunt dit aangrijpen om te weten te komen wat ze in hun vrije tijd doen en waar ze dat van betalen.
- Over nieuwe aankopen: Een nieuw mobieltje of een paar sneakers. Vraag eens wat voor soort abonnement ze hebben voor hun mobiel. En hoeveel pakjes sigaretten ze per week kopen. Of je vraagt door als je hoort dat jongeren van elkaar lenen. Het kan lastig zijn voor jongeren om (dreigende) schulden expliciet te benoemen.
- Over werk en toekomstverwachtingen: Werk is een goede ingang om in gesprek te komen over geld. Vraag naar baantjes, en ook naar ideeën over werk later en wat ze dan denken te verdienen.

Je kunt een-op-een over geld praten. Maar ook in een groepsgesprek waarbij het thema 'geld' op het programma staat. Zorg voor een structuur in het dagelijks werk om het onderwerp zowel formeel als informeel aandacht te geven.

Investeer (pro)actief in een vertrouwensrelatie

Kwetsbare jongeren hebben niet zelden een geschiedenis van mislukken en buiten de groep vallen achter de rug. Een negatief zelfbeeld en weinig vertrouwen.

Er zijn manieren om actief te werken aan dat vertrouwen:

- Zoek aansluiting bij de belevingswereld van de jongere. Wat is belangrijk voor de jongere?
- Sluit aan bij het tempo van de jongere.
- Humor doet het altijd goed. Pas op met ironie en metaforen. Jongere nemen uitspraken soms heel letterlijk.
- Accepteer de jongere zoals hij of zij is en wees niet veroordelend.
- Je hoeft een confrontatie zeker niet te vermijden, maar zorg dat je in contact blijft.
- Geef zo min mogelijk adviezen en oplossingen, maar stel open vragen, en vraag dóór.
- Als een jongere stil is als je tegen hem praat, wil dat niet zeggen dat hij naar je luistert.
- Denk in kleine, haalbare doelen. Wat niet werkt zijn beloningen ver in de toekomst.
- Laat op praktisch niveau de gevolgen zien van gedrag, zonder oordeel (*"je hebt een hoge boete gekregen. Je bent nu veel geld kwijt."*).
- Geef de ander ruimte zijn eigen ontdekkingen te doen en mening te vormen.
- Zeg wat je doet (en waarom) en doe wat je zegt. Voorspelbaar maakt betrouwbaar.
- Je kunt verwijzen naar hoe je zelf vroeger zaken aanpakte. Bijvoorbeeld dat je vroeger ook niet veel geld had en bepaalde dingen niet kon kopen.
- Jongeren praten het liefst in een veilige setting. Niet in een groep leeftijdgenoten.
- Kies het moment en een onderwerp waarop je kunt inhaken. Een te directe aanpak werkt meestal niet. (*"Ik wil met jou eens praten over de manier waarop je met je geld omgaat"*).

Investeren in contact en vertrouwen verdient zich later terug. Bij sommige jongeren zijn de omstandigheden zo complex en heftig dat het contact het enige is dat je een jongere kunt bieden. Onderschat niet hoeveel houvast dat een jongere kunt geven.

In allerlei weerbaarheidstrainingen leren jongeren NEE te zeggen tegen verleidingen en beïnvloedingen. Of ze leren de aandacht te verleggen naar andere zaken die je kunt doen.

Zet de jongere in zijn kracht

Kwetsbare jongeren kunnen worstelen met weinig gevoel van eigenwaarde en weinig zelfvertrouwen. Het is daarom belangrijk ze in het contact in hun kracht te zetten. Martine Delfos geeft in haar boek *"Ik heb ook wat te vertellen; communiceren met pubers en adolescenten"* hiervoor een aantal regels:

- Wees ervan overtuigd dat de ander deskundig is over zichzelf. De jongere ervaart dan respect en gelijkwaardigheid en is eerder bereid om de ander inzicht te geven in zijn wensen en beweegredenen.
- Haal door je manier van vragen de deskundigheid van de ander naar boven. Vraag bijvoorbeeld hoe iemand iets heeft aangepakt, wat daar goed in ging en wat anders dan hij verwachtte. Vraag waar je de ander mee kunt helpen en of hij al ideeën heeft over wat

hij zelf zou kunnen doen. Geef veel complimenten voor wat iemand al zelf heeft gedaan of geprobeerd.

- Liever geen spervuur van vragen, maar een vraag die uitnodigt om te vertellen. Daarvoor is echte interesse en goed luisteren essentieel. Als je jezelf op een gegeven moment steeds maar vragen hoort stellen, kun je dat ook benoemen: “ik ben wel erg aan het vragen en praten, hè? Waar wil jij het over hebben?”
- In feite is een goed gesprek een wederzijdse ontdekkingstocht, waarin je de jongere zo veel mogelijk zijn eigen ontdekkingen laat doen. Dat beklijft meer dan een advies van jou. Zo helpt het bijvoorbeeld als iemand zelf, samen met jou, de consequenties gaat zien van zijn keuzes op geldgebied.

Wees alert op een licht verstandelijke beperking

Een licht verstandelijke beperking (LVB) is niet aan de buitenkant te zien. LVB jongeren kunnen meestal goed meekomen in een oppervlakkig gesprek over concrete zaken. Zij doen juist hun best om erbij te horen, zijn “streetwise” en zijn net zo stoer, ongedurig, nieuwsgierig en trots als alle jongeren. Overschatting van de jongere ligt op de loer. Als er een beroep wordt gedaan op overzicht en abstractievermogen, treedt de beperking aan het licht.

Geld speelt een belangrijke rol en dat is niet anders in het leven van een LVB jongere. Hij of zij heeft een bijbaantje bij de supermarkt, loopt stage en krijgt zakgeld.

Zowel de LVB jongeren zelf als de professionals noemen dezelfde valkuilen bij het omgaan met geld:

- Impulsiviteit, niet nadenken over de gevolgen van eigen keuzes en handelen;
- Erbij willen horen en mee willen doen met leeftijdgenoten;
- ‘Fout’ gedrag en ‘foute’ vrienden met een versterkt risico bij alcohol- en drugsgebruik;
- Goedgelovig en risico’s van verleidelijke voorstellen moeilijk in kunnen schatten.

LVB jongeren zijn, meer nog dan leeftijdgenoten, afhankelijk van hun directe sociale netwerk. Sommige ouders geven bij het omgaan met geld onvoldoende sturing, bijvoorbeeld omdat zij zelf ook kampen met beperkingen. Voor LVB jongeren is het dan extra moeilijk om te leren (financieel) op eigen benen te staan.

Tips:

- Vraag naar de schoolcarrière. Deelname aan speciaal- of praktijkonderwijs geeft een indicatie.
- Gebruik eenvoudige taal en noem dingen bij de naam.
- Gebruik concrete woorden. Noem concrete tijden, in plaats van “kom tussen 1 en 3 maar langs”, maar “kom morgen om 2 uur”.
- Wees voorzichtig met voorbeelden. Een LVB jongere kan moeilijk een transfer maken van de ene naar de andere situatie, of generaliseren van het specifieke naar het algemene en omgekeerd.

- Check wat de jongere van je verhaal begrepen heeft. Laat het in eigen woorden navertellen.
- Doseer een opdracht in delen, geef stap-voor-stap instructie.
- Bij een lang verhaal onthoudt een jongere vaak alleen wat je het laatste gezegd hebt.
- Het kan helpen om afspraken op papier te zetten, of zelf te laten opschrijven.
- Vat regelmatig samen wat je denkt gehoord te hebben. Check dit ("begrijp ik je goed, dat je.....?")
- Stuur een herinnering aan jullie afspraak. Bel desnoods nog even of stuur een SMSje vlak voor de afgesproken tijd. Dat ze afspraken vaak vergeten, is lang niet altijd kwade wil.
- Leg je gedrag en reacties uit. Reacties worden vaak verkeerd ingeschat.
- Advies over dat wat je niet moet doen en die verwijzen naar de toekomst, werken niet.
- Het is niet nodig de beperking te benadrukken, ze hebben daar meestal een realistische inschatting van.

Er zijn grote verschillen tussen LVB jongeren. De één snapt niet dat gas, water en licht geld kosten, de ander wel. De ene jongere spaart wel en de ander niet. Het is van belang om individueel af te tasten wat wordt begrepen en kan worden overzien. Heb je een vermoeden van een LVB en is het belangrijk daar meer zekerheid over te hebben, dan kun je de jongere (met toestemming van de ouders) aanmelden bij MEE voor een nadere diagnose en verdere vraagverheldering. Je kunt bij MEE een folder bestellen over LVB jongeren met tips voor herkenning, communicatie en gedrag.

Rol van ouders

Het is de moeite waard om te onderzoeken welke rol ouders (kunnen) spelen in de financiële opvoeding van hun kind. Je hebt ouders die het problemen rondom omgaan met geld verergeren. En ouders kunnen een deel van de oplossing zijn.

Ouders kunnen structureel van betekenis zijn bij de financiële opvoeding. Ouders en jongeren kunnen samen tot afspraken komen. Zo kunnen ouders het beheer van de geldpas overnemen. Of door een vast bedrag aan zakgeld af te spreken. Het Nibud geeft daar goede richtlijnen voor, rekening houdend met de hoogte van het inkomen van de ouders.

Sommige ouders zijn moeilijk te bereiken en te betrekken bij hun kind als het om geldzaken gaat. Dan geldt voor de ouders hetzelfde als voor de jongere: investeer (pro)actief in het contact, motiveer, wees duidelijk en transparant over wat ze van jou kunnen verwachten. Vraag ook naar hun verwachtingen.

Samenwerken maakt meer mogelijk

Geldproblemen kunnen een signaal zijn van meer en vaak ernstiger problematiek. Het is daarom van belang na te vragen met welke organisaties de jongeren of het gezin nog meer te maken hebben. Overleg wie wat gaat oppakken en wie de regie heeft over het proces. Verwijs zo nodig

door. Het CJG en MEE zijn goede startpunten omdat men daar een overzicht heeft van wat allerlei instanties (kunnen) doen.

Door een goede samenwerking met andere organisaties is meer mogelijk. Bellen om consult en informatie, een kennismakingsgesprek, meegaan met de jongere of een overleg organiseren is altijd te doen. Een breed overleg levert vaak in korte tijd veel op. Iedere professional kan daartoe het initiatief nemen. Het voorkomt dat allerlei organisaties langs elkaar heen werken en dat de zorg versnipperd.

Wat verandert er als de jongere 18 jaar wordt?

Er verandert veel als een jongere 18 jaar wordt. Sommige regelingen vervallen en een aantal zaken moeten worden geregeld. Jongeren krijgen meer rechten en meer plichten. Een paar voorbeelden:

- Jongeren zijn verplicht om een zorgverzekering aan te vragen en te betalen.
- De kinderbijslag en het kindgebonden budget stopt.
- Jongeren kunnen zorgtoeslag en een uitkering aanvragen.
- Vanaf 18 jaar mag men geld lenen en rood staan.
- Men mag overeenkomsten en contracten aangaan.
- Vanaf 18 jaar mogen jongeren naar het casino.

De ouders blijven financieel aansprakelijk tot hun kind 21 jaar is.

Al met al is de overgang voor een achttienjarige heel groot. Daarom is het belangrijk om samen met de jongere en de ouders deze stap naar volwassenheid voor te bereiden. En stil te staan bij het toekomstperspectief. Welke verwachtingen heeft de jongere zelf en hoe zien de verwachtingen van de ouders eruit? Het perspectief blijkt soms minder rooskleurig dan gehoopt. Wanneer structurele ondersteuning nodig is, kan een beschermende maatregel voor het financieel beheer, zoals mentorschap of bewindvoering, uitkomst bieden.

Tot slot

Iedereen kan met jongeren in gesprek over 'omgaan met geld'. Dit werkt het beste wanneer het gesprek is ingebed in een structurele aanpak, integraal en multidisciplinair.

Binnen het project Geld Telt is gezocht naar een structurele integrale aanpak. Dit heeft geleid tot de oprichting van een platform waarbij professionals met elkaar in gesprek gaan over jongeren en geld. Daarnaast is een weerbaarheidstraining ontwikkeld om jongeren steviger te maken ten aanzien van verleidingen en valkuilen. En lopen jongeren een Poenroute door de stad met aandacht voor keuzes maken en verleidingen.

Wil je meer weten over deze activiteiten? Kijk dan op www.geld-telt.nl. Of neem contact op met een van de hieronder genoemde organisaties.

Bronnen

Crone, Eveline (2008). Het puberende brein; over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie. Bert Bakker, Amsterdam.

Delfos, Martine (2009). Ik heb ook wat te vertellen. Communiceren met pubers en adolescenten. SWP Publishers, Amsterdam.

Heijst, van, Pim, Verhagen, Stijn (2010). Geld rolt. De rol van professionals bij financiële bewustwording van jongeren. SWP Publishers, Amsterdam.

Molen van der, M. J., Van Luit, J. E. H., Jongman, M. J. & Van der Molen, M.W. (2007). Het werkgeheugen van jongeren met een licht verstandelijke beperking. Kind en Adolescent, 28, 135-148.

Trompetter, Josina (2010). Fatsoen met je poen; preventie van schulden onder kwetsbare jongeren. Interne publicatie Stadsring51, Amersfoort.

Wiers, R. W (2008). Een noodlottige zelfoverschatting van het bewustzijn. Het ontstaan van verslavingsgedrag bij jongeren. De Psycholoog, 43(4), 2010-217.

Deze brochure is tot stand gekomen vanuit het project Geld Telt (www.geld-telt.nl).

Initiatiefnemers zijn Stadsring51 en MEE Utrecht, Gooi en Vecht

Samenwerkingspartners zijn de WMO-werkplaats van de Hogeschool Utrecht, Stichting Welzijn Amersfoort en De Baander (school voor praktijkonderwijs Amersfoort).

Auteur: Janneke van der Mei (WMO-werkplaats Hogeschool Utrecht)

Editing en vormgeving: Ingrid de Vos (MEE UGV) en Annemiek van der Meulen (MillShip vof)

Amersfoort, 19 maart 2012